

Рэктар Магілёўскага дзяржуніверсітэта Дзяніс ДУК:

«У нас свае асаблівасці і шлях развіцця ў сусветнай гісторыі»

Тры гады таму Дзяню Дук пераехаў у Магілёў, каб узначаліць вядучую ВНУ вобласці па падрыхтоўцы педагогічных кадраў. Дзеся гэтага прыйшлося развітацца з роднай альма-матар у Полацку, дзе прайшло яго станаўленне як археолага і вучонага. Там засталіся вучні, калегі, сябры, археалагічныя таямніцы, якія яшчэ не раскрытыя і чакаюць свайго часу. Але ў Магілёве за зусім кароткі час былі прарэктар Полацкага дзяржуніверсітэта стаў сваім чалавекам. Ён развівае навуку, вядзе актыўную грамадскую дзейнасць, каардынуе выхаваўчы працэс. І ў гэтым вельмі шчыльным працоўным графіку ён знайшоў час, каб расказаць пра археалогію, навацыі, навуковыя падыходы ў рабоце, а заадно падзяліцца сваімі думкамі наконт выхавання асобы, значэння літаратуры ў жыцці чалавека і ролі сям'і. Наш суразмоўнік адзін з аўтарытэтных археолагаў Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар, уладальнік медаля Францыска Скарыны.

— **Дзяніс Уладзіміравіч, што за гэтыя тры гады кардынальна змянілася ў вашым жыцці, і што грунтоўнага вы паспелі зрабіць на пасадзе рэктара МДУ?**

— Магілёў вельмі адметны цэнтр на тэрыторыі Беларусі — сваімі традыцыямі, ментальнасцю, непаўторным каларытам. У мяне раней архетыпам максімальна захаванага гістарычнага ландшафту былі Полацк і Гародня, але Магілёў у гэтым ланцужку займае ці не першае месца. Тут сапраўды захаваўся гістарычны ландшафт і аўра беларускага горада. Жыхары вылучаюцца сваёй шчырасцю, адкрытасцю, шчодрасцю. Паўночныя людзі з той жа Віцебскай вобласці больш нардычнага складу, і гэты кантраст вельмі кідаецца ў вочы. Сувязь з полацкай альма-матар між тым працягваецца. З такім жа поспехам вяду супрацоўніцтва з калегамі з іншых ВНУ. Разам вырашваем арганізацыйныя і навуковыя пытанні, абменьваемся вопытам. За гэты час пры ўніверсітэце створаны Савет па абароне дысертацый па спецыяльнасці «айчынна гісторыя», у які ўваходзяць дактары навук з нашага ўніверсітэта і ўніверсітэтаў іншых абласцей. Адкрыта шмат іншых спецыяльнасцяў, якія вельмі запатрабаваныя. Сёлета ўпершыню адбыўся набор студэнтаў на спецыяльнасць «праграмае забеспячэнне і камп'ютарныя тэхналогіі» — першую інжынерную ва ўніверсітэце. Ствараем пад яе сучасную лабараторыю з камп'ютарным і мультымедыйным абсталяваннем, умацоўваем матэрыяльную базу. Гэта дазволіць ажыццяўляць дыстанцыйны працэс навучання, арганізаваць анлайн-масты з іншымі навучальнымі ўстановамі.

Адкрылі набор на медыкабіялагічную справу, некалькі іншых не менш запатрабаваных спецыяльнасцяў. І далей будзем працаваць у гэтым кірунку. Мы ідзем за рынкам працы, а ён дыктуе свае патрабаванні. Дасягненнем нашага калектыву лічу і тое, што да нас стала прыязджаць больш замежных студэнтаў, павялічылася дыверсіфікацыя нашых паслуг. Гэта значыць, што адукацыя становіцца больш запатрабаваная.

— **Дзякуючы археолагам адкрываюцца новыя факты, якія часам цалкам мяняюць уяўленне аб месцы народа ў сусветнай гісторыі. Што трэба для таго, каб галіна гэтай гістарычнай навукі дынамічна развівалася?**

— Гэта навука трымаецца на асобах, паколькі патрабуе не толькі навуковых кампетэнцый, але і арганізатарскіх здольнасцяў. Арганізаваць раскопкі вельмі складана ва ўсіх сэнсах. Полацку, напрыклад, пашчасціла. Там быў створаны калектыў археолагаў, які сёння паспяхова працуе. Дзякуючы археолагам праводзіцца рэстаўрацыя Спаса-Праабражэнскай царквы праваслаўнага Спаса-Ефрасіннеўскага манастыра, помніка дойлідства XII стагоддзя, які пабудавала Ефрасіння Полацкая. Я стаяў ля вытокаў вывучэння гэтай царквы. Зараз там працягваюць работу мае былыя студэнты, вучні, а цяпер калегі. Вядуцца раскопкі на Верхнім замку ў Полацку, дзе адбываецца рэканструкцыя карпусоў былой гарадской бальніцы. У будучым яна будзе прыстасавана для грамадскіх патрэб.

Калектыў археолагаў нашага ўніверсітэта таксама прыкметны на ўзроўні краіны. Па колькасці археолагаў магілёўскі ўніверсітэт не мае

роўных сярод навучальных устаноў Беларусі. У нас ёсць спецыялісты па каменным веку, познім жалезным веку, Сярэднявеччы, нават па археалогіі Новага часу. Гэта як маладыя крэатыўныя людзі, так і вопытныя настаўнікі, накіраваныя Якава Рыера, Ігара Марзалюка. Справа археалогіі ў МДУ на такой урадлівай глебе павінна развівацца і далей.

— **А які раён у Магілёўскай вобласці найбольш перспектыўны з пункту гледжання археолага?**

— Памятаецца пра нашумелыя знаходкі ў Бабруйску — шлема, рэшткаў даспеваў дружынніка і атрыбутаў ваеннай культуры? Бабруйскі раён зусім яшчэ не даследаваны ў плане гістарычнай тапаграфіі. Пакуль у нас ёсць толькі агульныя уяўленні пра тое, як горад развіваўся. Але гэтыя рэдкія знаходкі сведчаць, што роля Бабруйска ў пачатковай гісторыі дзяржаўнасці на Беларусі была не апошня. Гэта быў, як кажа Ігар Марзалюк, адзін з ранніх цэнтраў княжання, які ўваходзіў у сферу інтарэсаў князёў полацкіх. Той жа шлем, які там знойдзены, мог належаць і князю, і князеву дружынніку. Асабіста мне цікава, якая тут сувязь можа быць з Полацкай зямлёй, цэнтрам нашай сярэднявечнай дзяржавы. І я буду рады, калі мой вопыт спатрэбіцца ў вывучэнні і самога Полацка, дзе я часта бываю і паралельнаму кур'еру раскопкі ў Спаскай царкве.

— **Ваша сумесная работа з прафесарам Інстытута гісторыі НАН Беларусі Вольгай Ляўко «Вытокі беларускай дзяржаўнасці: Полацкая і Віцебская землі ў IX—XVIII стагоддзях» была высока ацэнена на дзяржаўным узроўні. Асновай сталі вашы навуковыя адкрыцці, якія вы здзейснілі падчас работы над кандыдацкай і доктарскай дысертацыямі. Што больш за ўсё цікавіла вас у гэтых даследаваннях?**

— Мяне цікавіла і цікавіць уся гісторыя ад пачатку да сённяшняга дня. Мая кандыдацкая дысертацыя была прысвечана матэрыяльнай культуры насельніцтва Полацка XVI—XVIII стагоддзяў, а доктарская ахоплівала ўсе перыяды. Раней пагружэнне ў праблематыку XVI—XVIII стагоддзяў лічылася ледзь не сучаснасцю па археалагічных мерках, і археолагі гэты перыяд не чапалі. Але ён цікавы тым, што менавіта ў гэты час адбываецца фарміраванне беларускай народ-

насці і, як следства працэсу, нацыі. А старажытнасць цікавая тым, што дае адказ на пытанне, адкуль наш род пачаўся. На археалагічным матэрыяле атрымалася паказаць, якая была роля Полацка ў дзяржаватворчых працэсах Беларусі. Былі адметнасці, якія даказалі, што мы такія ж старажытныя, як Кіеў і Ноўгарад. І нават, можна сказаць, што мы вельмі адрозныя ад гэтых цэнтраў. Гэта адрозненне з'яўляецца нашай яркай рысай на той перыяд, калі беларусаў і блізка не было, а былі вялікія славянскія супольнасці. Крывіцкі Полацк развіваўся па цікавай схеме, непадобнай да схемы развіцця Кіева і Ноўгарада. І мы гэта паказалі. У нас наогул вельмі багатая на падзеі гісторыя. Тое славянскае насельніцтва, якое выбрала сваім месцам пражывання беларускае Падзвінне, з такімі цэнтрамі, як Віцебск, Полацк, Лукомль, а гэта былі крывічы, стварыла цуд назвай Полацкая зямля, а яна ў сваю чаргу стварыла такі цуд, як Вялікае Княства Літоўскае. Таму што аснова ВКЛ — гэта тая прававая сістэма, той лад, які шмат у чым быў характэрны для Полацкай зямлі. Шмат што ў дзяржаўным укладзе ВКЛ было перанятае з тых дасягненняў, якія належалі прадстаўнікам Полацкай зямлі. А ВКЛ — гэта ўжо час фарміравання беларускай народнасці, сама нацыя з'явілася крыху пазней.

— **Неяк вы казалі, што выкладчык не павінен напісваць студэнта ведамі, ён павінен навучыць яго здабываць іх самастойна. Падзяліцеся сакрэтамі, як гэтаму можна навучыць?**

— Выкладчык — гэта чалавек, які натхняе, дапамагае. Калі выкладчык сфарміраваўся як творчая, высокамаральная асоба, яму ёсць чым студэнта заахвоціць, нават уласным прыкладам і уласнымі навуковымі здабыткамі. А цікавы студэнт заўсёды знойдзе час падысці да выкладчыка і пракансультавацца. І добры выкладчык ніколі яму не адмовіць, не скажа: мне не да цябе зараз, заняты ўжо скончыліся, бывай. Я заўсёды пытаюся ў сваіх студэнтаў, хто для іх цікавы, хто дае ім шмат карыснага матэрыялу, хто натхняе. І яны, як правіла, называюць канкрэтныя прозвішчы. Будучы даярнай асобай кандыдата ў Прэзідэнты падчас выбараў, а зараз ужо кіраўніка дзяржавы, я аб'ездзіў усе рэгіёны Магілёўскай вобласці. І мяне

уразіла, што амаль у кожным раёне да мяне падыходзілі выпускнікі Магілёўскага ўніверсітэта розных гадоў, пыталіся пра сваіх былых настаўнікаў і дзякавалі ім. Яны ўжо самі дабіліся поспеху ў іншых сферах, натхнілі сваім прыкладам не аднаго вучня, а ў душы гарыць той агеньчык, які ў іх запаліў настаўнік з вялікай літары. Гэтая сувязь з настаўнікам, спачатку школьным, потым універсітэцкім, дарагога вартая.

— **Кажуць, што ўсё пачынаецца з дзяцінства. І першыя нашы настаўнікі — гэта бацькі. Якія асноўныя прынцыпы выхавання вы засвоілі?**

— Мой бацька быў вэтэранам вайны. У 16 гадоў пайшоў у партызаны, быў узнагароджаны баявым медалём «За адвагу». Працаваў у розных сферах, яго шмат хто ў Наваполацку ведаў і памятае. Тры гады таму пайшоў з жыцця. Але менавіта з яго пачалася мая любоў да гісторыі, з яго расказаў пра малую радзіму — Ушаччыну, з яго легендаў і паданняў пра валатоўкі, як там называюць курганы. Ён быў вельмі начытаны чалавек, быў знаёмы з Рыгорам Барадуліным. У нас дома мелася багатая бібліятэка, і я перачытаў усе кнігі, якія там былі. А Уладзіміра Арлова адкрыў для сябе, калі мне было 10-12 гадоў. Настаўнік гісторыі параіў схадзіць на сустрэчу з пісьменнікам у кнігарню, і я пабег. Дагэтуль захоўваю яго кнігу «Дзень, калі ўпала страла» з аўтографам «Шаноўнаму Дзянісу Дуку з пажаданням ведаць гісторыю роднай Беларусі». З аўтараў, якіх сёння чытаю, падабаецца англійскі пісьменнік Джон Фаўлз. Можна бясконца перачытваць Чэхава, Караткевіча, братаў Стругацкіх і іншых аўтараў. Чытаю кнігі і ў папярывым, і ў электронным выглядзе, хоць друкаваны варыянт падабаецца больш. Шмат чаго цікавага можна знайсці ў інтэрнэце. «Вялікі Гэтсбі» і «Ноч пяшчотная» Фіцджеральда чытаў раней, а зараз адкрыў для сябе некалькі новых яго твораў.

— **Што з бацькоўскага вопыту выкарыстоўвалі для выхавання сваіх сыноў?**

— Гэты працэс працягваецца. Кожны чалавек — асоба, са сваімі інтарэсамі і захапленнямі. І калі інтарэсы бацькоў і дзяцей розныя, не трэба з гэтага рабіць траге-

дыю. Трэба заахвоціць тое, чым цікавіцца дзіця. Для некаторых трагедыя, калі сын не пайшоў па шлях бацькі, не працягнуў сямейную справу. Але не гэта галоўнае. Галоўнае, каб сын або дачка былі добрымі людзьмі. І калі яны будуць такімі, то месца ў гэтым жыцці знойдуць.

— **Як праводзіце час з сям'ёй? Ці ёсць нейкія сямейныя традыцыі?**

— Ходзім з жонкай у Магілёўскі драмтэатр. У Беларусі мала тэатраў такога ўзроўню і з такой гісторыяй. Гэтую гісторыю адчуваеш, калі знаходзішся ў ложы, у якой сядзеў калісьці імператар Мікалай II. Кажуць, праўда, што ён у тэатры фільмы глядзеў. Але жантураж усё роўна захаваўся. І архітэктура, і аўра, і калектыў, і пастаноўкі — усё робіць уражанне. Не было ніводнага спектакля, які пакінуў бы раўнадушным. Двойчы хадзілі з жонкай на камедыю «Тарцюф» — уразіла вельмі моцна. Цікавая пастаноўка «Рамантыкі». А яшчэ ўсе мы — я, жонка, дзеці — любім гатаваць. У кожнага свая адметнасць. На мне рыбныя стравы. Жонка займаецца гатаваннем усяго і выпечкай, у яе наогул усё смачнае. Малодшы сын сам прыдумвае стравы з замарожанай агароднінай, яйкам, сырам і іншымі сакрэтнымі інгрэдыентамі. Робіць хутка, атрымліваецца вельмі смачна і сытна.

— **Вы і кіраўнік, і выкладчык, і грамадскі дзеяч — усё гэта патрабуе шмат часу. Ад чаго прыходзіцца адмаўляцца?**

— Не хапае як раней часу на навуку, хоць я працягваю ёю займацца. Але прыходзіцца адмаўляцца ад палых археалагічных даследаванняў. Затое хапае назапашанага археалагічнага матэрыялу, які трэба апрацаваць.

— **Сёння ўсё часцей даводзіцца чуць, што газеты аджылі сваб, будучае — за інтэрнэтам. Вы таксама гэтак лічыце?**

— Газету люблю за тое, што ў ёй можна пачытаць добрую аналітыку. У гэтым яна выгадна адрозніваецца ад іншых крыніц. Навіна з'яўляецца ў інтэрнэце хутка, а аналітыка, меркаванне тых ці іншых людзей, падрабязнасці пра тую ці іншую падзею робяць газету цікавай. Сёння я даю інтэрв'ю, можа нехта пачытае, натхніцца і пажадае стаць навукоўцам або даследчыкам. У гэтым і ёсць сутнасць газеты.

Нэлі ЗІГУЛЯ.